

Justyna Adamus-Kowalska

System informacji archiwalnej w Polsce

Historia, infrastruktura,
standardy i metody

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

System informacji archiwalnej w Polsce

**Historia, infrastruktura,
standardy i metody**

NR 2855

Justyna Adamus-Kowalska

System informacji archiwalnej w Polsce

**Historia, infrastruktura,
standardy i metody**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

Redaktor serii: Nauka o Informacji
Diana Pietruch-Reizes

Recenzent
Wanda Pindel

Redaktor Aleksandra Gaździcka
Projektant okładki Paulina Tomaszewska-Ciepty
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Magdalena Białek

Copyright © 2011 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-2004-5

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-2358-9

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 11,75. Ark. wyd. 11,5. Papier offset. kl. III,
90 g Cena 14 zł (+ VAT)

Lamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c. M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział 1	
Historia informacji archiwalnej	17
1.1. Początki archiwów jako instytucji informacyjnych	17
1.2. Powstanie i rozwój systemu informacji archiwalnej do roku 1989	28
1.3. Informacja archiwalna po roku 1989	34
Rozdział 2	
Struktura organizacyjno-funkcjonalna systemu informacji archiwalnej	53
2.1. Charakterystyka systemów informacyjno-wyszukiwawczych	53
2.2. Zasób informacyjny archiwów	58
2.2.1. Podział i rozmieszczenie narodowego zasobu archiwalnego	59
2.2.2. Charakter dokumentacji archiwalnej	62
2.2.3. Typologia archiwaliów	64
2.3. Organizacja zasobów archiwalnych	66
2.4. Nadzór nad narastającym zasobem	70
2.5. Pomoce i narzędzia informacyjne stosowane w systemie informacji archiwalnej	76
2.6. Infrastruktura informacyjna archiwów w Polsce	79
Rozdział 3	
Użytkownicy archiwów	85
3.1. Pojęcie użytkownika informacji	85
3.2. Kategorie użytkowników informacji	87

3.3. Potrzeby informacyjne użytkowników archiwów	92
3.4. Udostępnianie materiałów archiwalnych dla potrzeb użytkowników	97
3.5. Współdziałanie użytkownika z systemem informacji archiwalnej	102

Rozdział 4

Metodyka opracowywania informacji o zbiorach archiwalnych	109
4.1. Ewidencja zasobu archiwalnego	109
4.2. Publikowane pomoce archiwalne	117
4.3. Standard opisu materiałów archiwalnych	120
4.4. Bazy danych w archiwach polskich	132

Rozdział 5

Zarządzanie aktami w systemie informacji archiwalnej	139
5.1. Zarządzanie aktami	139
5.2. Zastosowanie klasyfikacji	142
5.2.1. Struktura rzeczowych wykazów akt	145
5.2.2. Słownictwo klasyfikacji archiwalnej	147
5.2.3. Gramatyka klasyfikacji archiwalnej	153
5.3. Kierunki rozwoju informatyzacji archiwów	156

Zakończenie	163
-----------------------	-----

Bibliografia	167
------------------------	-----

Indeks osobowy	179
--------------------------	-----

Summary	183
-------------------	-----

Резюме	185
------------------	-----

Résumé	187
------------------	-----

Wprowadzenie

Podjmując problem informacji archiwalnej, przede wszystkim trzeba mieć na względzie szczególne cechy źródeł informacji, które są gromadzone w archiwach. Charakter tej dokumentacji wynika z genezy archiwaliów. Dokumentacja archiwalna powstaje w efekcie działalności administracyjnej kancelarii¹ na różnych szczeblach zarządzania państwem. Do archiwów trafiają także dokumenty spoza urzędów, które zgodnie z Ustawą o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach² (art. 1):

stanowią źródło informacji o wartości historycznej, o działalności Państwa Polskiego, jego poszczególnych organów i innych państwowych jednostek organizacyjnych oraz o jego stosunkach z innymi państwami, o rozwoju życia społecznego i gospodarczego, o działalności organizacji o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym, zawodowym i wyznaniowym, o organizacji i rozwoju nauki, kultury i sztuki, a także o działalności jednostek samorządu terytorialnego i innych samorządowych jednostek organizacyjnych.

¹ Kancelaria — „komórka organizacyjna lub zespół komórek organizacyjnych w urzędzie (instytucji), zajmujących się przyjmowaniem, rejestracją i rozdzieleniem pism wpływających, przygotowywaniem, rejestracją i wysyłaniem pism wychodzących oraz przechowywaniem akt danego urzędu [...]”. *Polski Słownik Archiwalny*. Red. W. MACIEJEWSKA. Warszawa 1974, s. 40.

² Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2006, nr 97, poz. 673).

Tak zarysowany zbiór źródeł informacji, mający swoje umocowanie prawne, pozwala na budowanie jednolitego i usystematyzowanego zbioru danych, zarządzanych zgodnie z najlepszą praktyką archiwalną. Podjęcie tematyki informacji archiwalnej wydaje się priorytetowe dla zobrazowania całkiem nowych mechanizmów i tendencji, które dominują we współczesnej archiwistyce i informacji naukowej oraz nie pozostają bez wpływu na kształt metodyki archiwalnej.

Poziom usług archiwum zależy obecnie w dużej mierze od łatwości dostępu do informacji. Jednym z najważniejszych celów funkcjonowania systemu informacji archiwalnej jest odnalezienie określonych dokumentów archiwalnych. Badanie i interpretacja dokumentów to cele wtórne i to one przynoszą właściwe korzyści w postaci nowej jakości informacji (wiedzy), służących poznaniu różnego rodzaju zjawisk i faktów. Rezultat ten nie byłby możliwy bez sprawnie funkcjonującego systemu informacji archiwalnej, w którym to właśnie dokument i jego odpowiednie opracowanie stanowią najistotniejsze elementy pracy archiwalnej. W uproszczeniu można przyjąć, że praca archiwalna polega na przejmowaniu dokumentacji i jej opracowywaniu, czyli na archiwizowaniu oraz udostępnianiu. Opracowanie dokumentacji archiwalnej od wielu lat odbywa się według jednolitych zasad. Jednakże wprowadzenie komputeryzacji w archiwach, a następnie pełna informatyzacja wraz z zastosowaniem dokumentu elektronicznego, przyczyniły się do usprawnienia narzędzi opracowania. Udostępnianie dokumentacji stało się możliwe dzięki tworzeniu odpowiedniego zestawu pomocy archiwalnych (środków ewidencyjno-informacyjnych). Właściwe zaspokajanie potrzeb informacyjnych użytkowników staje się coraz bardziej zależne od zastosowania skutecznych narzędzi elektronicznych.

Poruszając problematykę badania funkcji informacyjnych archiwów, można wyjść również poza aspekt opracowania i udostępniania informacji. Archiwa posiadają dobrze zorganizowaną infrastrukturę informacyjną, która wchodzi w obręb społecznej infrastruktury informacyjnej, czyli infrastrukturalnych systemów i zasobów informacyjnych, realizujących społeczne funkcje infor-

macji i obsługujących procesy społeczne. Szersze spojrzenie obejmuje zatem nie tylko system informacji archiwalnej, ale także jego otoczenie.

Pierwsze prace na temat elektronicznego przetwarzania danych w archiwistyce ukazały się na łamach czasopisma „Archeion”³. W 1985 roku Stanisław Nawrocki pisał, że „elektroniczne przetwarzanie danych, a więc stosowanie komputera, znajduje w archiwach coraz szersze zastosowanie [...]”⁴. Potrzeba doskonalenia specjalistycznego systemu informacji archiwalnej w Polsce była przedmiotem wielu rozważań i dyskusji⁵. Początkowo tworzenie takiego systemu nie było możliwe ze względu na niedostateczne środki finansowe oraz inne prace podstawowe. Odrębnym problemem była specyfika archiwów i gromadzonej w nich dokumentacji, odmiennej od dokumentacji w rozumieniu nauki o informacji oraz bibliotekoznawstwa, określonej jako: „[...] utrwalona informacja (wraz z materiałem, na którym została utrwalona, nośnikiem informacji) [...]”⁶. Archiwa jednak, przy całej swej specyfice, wprowadzały narzędzia i metody informacji naukowej. System informacji archiwalnej kształtował się pod wpływem ogólnych tendencji w rozwoju informacji, zwracano uwagę na potrzebę indeksowania dokumentów. Nawrocki pisał o ustaleniu na karcie inwentarzowej miejsca na umieszczenie haseł czy deskryptorów w związku z koniecznością indeksowania treści

³ S. NAWROCKI: *Zagadnienie opracowania tezaury archiwistyki*. „Archeion” 1976, T. 64, s. 9—25; A. POPOW: *Automatyzacja działalności informacyjnej archiwów bułgarskich*. „Archeion” 1981, T. 72, s. 187.

⁴ S. NAWROCKI: *Komputer w służbie archiwalnej*. Poznań 1985, s. 7.

⁵ Problematyka ta została podjęta w latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia. Podstawowym problemem było wówczas dostosowanie i włączenie archiwów do państwowej sieci ośrodków informacji. Na temat systemu informacji archiwalnej pierwsza pisała Kazimiera WYCHAŃSKA, zob. *System informacyjny „Wielka Emigracja”*. „Kwartalnik Historyczny” 1976, nr 1, s. 74—77; zob. także: H. BARCZAK: *Informacja archiwalna*. Warszawa 1983; H. BARCZAK, S. NAWROCKI, C. WŁODARSKA: *Zagadnienia informacji naukowej w archiwach państwowych*. „Archeion” 1971, T. 56, s. 33—50; B. KROLL: *Charakterystyka i perspektywy tradycyjnego archiwalnego systemu wyszukiwania informacji*. „Archeion” 1977, T. 65, s. 84.

⁶ *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Red. B. BOJAR. Warszawa 2002, s. 50.

informacji występujących w aktach⁷. Podejmowano działania zmierzające do znormalizowania terminologii i pojęć oddających zawartość treściową jednostek archiwalnych. Zauważono już wówczas, że tytuły jednostek archiwalnych nie są w tym względzie wystarczające i oddają ich zawartość w sposób zbyt ogólny. Badacz wspominał także o językach informacyjno-wyszukiwawczych i indeksowaniu akt, podkreślając, że „jednym z istotnych czynników mających wpływ na sprawny przebieg działalności związanej z przetwarzaniem danych jest stosowanie odpowiedniego języka informacyjno-wyszukiwawczego. Jest to konieczny element umożliwiający porozumiewanie się w procesie wyszukiwania informacji”⁸. Twierdził, że indeks generalny dla archiwum jest najbardziej rozwiniętą formą języka informacyjno-wyszukiwawczego, jednakże niewiele archiwów stosuje tego typu indeksy. Wskazywał również na możliwości opracowania tezauryusa, którego zaletą jest jednoznaczność⁹. Opracowanie tezauryusa archiwistyki polegało na zgromadzeniu słownictwa z tej dziedziny. W efekcie tych prac powstał tezaurus obejmujący terminologię archiwalną¹⁰. Okazał się on jednak nieprzydatny dla opracowania dokumentacji gromadzonej w archiwach i służył jedynie uporządkowaniu terminologii i wiedzy z zakresu archiwistyki.

Na temat zagadnień informacji archiwalnej pisał również Henryk Barczak, skupiając się przede wszystkim na narzędziach stosowanych w tym systemie; pomocach informacyjnych, głównie w postaci tradycyjnej¹¹. Problematyka poruszana w jego książce wzbudziła duże zainteresowanie w środowisku archiwalnym. Tematyka informacji archiwalnej została dosyć gruntownie przebadana także przez Macieja Gołembiowskiego¹². Publikacje opisywały w głównej mierze tradycyjny system informacji archiwalnej, który

⁷ S. NAWROCKI: *Zastosowanie kart dokumentacyjnych w archiwach*. „Archeion” 1980, T. 70, s. 22.

⁸ S. NAWROCKI: *Komputer w służbie...*, s. 10.

⁹ Ibidem, s. 117—125; S. NAWROCKI: *Zagadnienie opracowania tezauryusa...*, s. 10—19.

¹⁰ S. NAWROCKI: *Tezaurus archiwistyki*. Warszawa 1984.

¹¹ H. BARCZAK: *Wybrane zagadnienia informacji archiwalnej*. Warszawa 1975.

¹² M. GOŁEMBIOWSKI: *System informacji archiwalnej*. Warszawa 1985.

z upływem czasu ulegał znacznym przeobrażeniom. Współczesne kierunki rozwoju archiwów, głównie informatyzacja i komputeryzacja, przyczyniły się do usprawnienia pracy archiwistów. Wzrosła jakość obsługi użytkowników, którzy mają do dyspozycji coraz lepsze narzędzia, metody wyszukiwania i przetwarzania informacji. Wciąż trwają dyskusje nad zaprojektowaniem sformalizowanego języka opisu dokumentacji archiwalnej. Jednak od chwili wprowadzenia do metodyki archiwalnej indeksowania dokumentów nie przyjęto innego sposobu opracowywania rzeczowego materiałów archiwalnych niż indeksy.

Przez pewien czas w Toruniu odbywały się konferencje dotyczące problematyki komputeryzacji archiwów. Pierwsza z nich miała miejsce w 1992 roku. Spotkania organizowane były corocznie do roku 1998. Materiały z konferencji zostały opublikowane w kolejnych tomach *Komputeryzacji archiwów*¹³. Po kilku latach przerwy, kolejne spotkanie zostało przeprowadzone w 2003 roku i toczyło się wokół problemu systemu informacji archiwalnej ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb historyków jako użytkowników tej informacji¹⁴. Na III Powszechnym Zjeździe Archiwistów Polskich w Toruniu w 1997 roku

¹³ *Komputeryzacja archiwów*. T. 1: *Problemy opracowania archiwaliów staropolskich w skomputeryzowanych systemach informacyjnych: materiały sympozjum, Toruń 9 i 10 września 1993 r.* Red. B. RYSZEWSKI. Toruń 1994; T. 2: *Problemy komputeryzacji archiwów: zagadnienia ogólne, opracowanie dokumentacji kartograficznej i technicznej w skomputeryzowanych systemach informacyjnych: materiały sympozjum, Toruń 15 i 16 grudnia 1994 r.* Red. B. RYSZEWSKI. Toruń 1996; T. 3: *Problemy zespołowości w archiwistyce i praktyce archiwów: materiały sympozjum, Toruń 20 i 21 października 1995 r.* Red. H. ROBÓTKA. Toruń 1997; T. 4: *Problemy struktury zasobu archiwalnego w perspektywie komputeryzacji archiwów: materiały sympozjum, Toruń 4 i 5 października 1996 r.* Red. H. ROBÓTKA. Toruń 1998; T. 5: *Problemy opisu archiwaliów w skomputeryzowanych archiwalnych systemach informacyjnych: materiały sympozjum, Toruń 5 i 6 grudnia 1997 r.* Red. H. ROBÓTKA. Toruń 1999; T. 6: *Problemy opracowania kartoteki haseł wzorcowych dla opisu archiwaliów w skomputeryzowanych systemach informacyjnych: materiały sympozjum, Toruń 11 i 12 grudnia 1998 r.* Red. H. ROBÓTKA. Toruń 1999.

¹⁴ *Historyk, archiwista, komputer. Historyk a nowoczesny system informacji archiwalnej: materiały z konferencji, Toruń 10 i 11 kwietnia 2003 r.* Red. R. DEGEN, H. ROBÓTKA. Toruń 2004.

Anna Laszuk przedstawiła przegląd baz danych w archiwach państwowych¹⁵.

Większość prac konferencyjnych odnosiła się do problemu komputeryzacji archiwów, w węższym zakresie omawiany był system informacji archiwalnej w kontekście dokumentów elektronicznych. Zagadnienia informatyki i komputeryzacji dominowały także w literaturze — prace publikowali zarówno znani specjaliści Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, jak też środowiska uniwersyteckie. W ciągu ostatniej dekady opracowano kilka artykułów poruszających ten nowy w archiwistyce i administracji temat¹⁶.

W różnego typu systemach dokumentacyjnych przedmiotem badań jest opis dokumentów. W informacji naukowej dokument występuje w znaczeniu wszelkiej zapisanej informacji („materialnie utrwalony wyraz myśli ludzkiej”). Pojęcie dokumentu w archiwistyce jest nieco odmienne — dokument jest pismem mogącym stanowić dowód w sprawie¹⁷, jest to „pismo uwierzytelnione, sporządzone z zachowaniem form przyjętych w danej epoce i miejscu, stwierdzające lub ustanawiające pewien stan prawny”¹⁸. Znaczenie dokumentu jest tu zatem węższe niż w informacji naukowej. W takim właśnie rozumieniu pojęcie dokumentu stosowane jest w prezentowanej pracy.

Opis dokumentu zarejestrowanego w zasobach informacyjnych systemu jest projekcją określonych sytuacji poznawczych, stanowią-

¹⁵ A. LASZUK: *Bazy danych w archiwach państwowych*. W: *Archiwa polskie wobec wyzwań XXI w. Pamiętnik III Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Toruń 2—4 września 1997 r.* Red. D. NAŁĘCZ. Radom 1997, s. 231—238.

¹⁶ H. WAJS: *Dokumenty elektroniczne a aktualne przepisy prawne*. „Archiwista Polski” 1998, nr 1, s. 35—40; E. ANDRUKIEWICZ: *Dokument elektroniczny: definicje, formaty, podpis*. „eAdministracja” 2005, nr 1, s. 42—55; K. SCHMIDT: *Złośliwy dokument elektroniczny*. „eAdministracja” 2005, nr 1, s. 55—72; J. ADAMUS: *Archiwizacja dokumentów elektronicznych w administracji publicznej*. „Archiwista Polski” 2005, nr 4(40), s. 41—45; J. ADAMUS: *Narzędzia klasyfikacji dokumentów elektronicznych: zarys problematyki*. „Naukowy Portal Archiwalny” 2004. [Dokument elektroniczny]. Dostępny w Internecie: <http://adacta.archiwa.net/file/klade.pdf> [data dostępu: 6.05.2006]; Tom 107 „Archeionu” w całości został poświęcony problematyce informatyzacji, zob. „Archeion” 2004, T. 107.

¹⁷ *Polski Słownik Archiwalny...*, s. 27—28.

¹⁸ *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Wrocław 1979, s. 38.

cych centrum zainteresowania autorów i użytkowników¹⁹. Przedmiotami dokumentu archiwalnego są wiedza i poznawanie rzeczywistości, ale w głównej mierze podejmowane decyzje, zapytanie lub wnioski o wydanie decyzji, zakomunikowanie jakiegoś stanu lub faktu. Każda informacja zawarta w takim dokumencie ma swoje umocowanie faktyczne lub prawne. Z punktu widzenia archiwizacji i wieczystego przechowywania dokumentu ważne dla przyszłych użytkowników mogą być różnego rodzaju informacje, zarówno te poszerzające zakres wiedzy o badanym zjawisku, jak i informacje o podjętych decyzjach lub zaistniałych zdarzeniach.

Tematyka informacji archiwalnej stała się istotna także ze względu na fakt, iż pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku rozpoczął się proces dostosowywania poziomu rozwoju informacji naukowej w Polsce do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej oraz budowy struktury społeczeństwa informacyjnego. W tym kontekście pojawiły się również nowe wyzwania dla działalności archiwalnej.

Obecne kierunki rozwoju informacji archiwalnej świadczą o dążeniu do tworzenia warunków do swobodnego przepływu informacji, wprowadzenia międzynarodowego standardu opisu materiałów archiwalnych, jak również integracji systemu informacji archiwalnej z działalnością twórców materiałów archiwalnych — przejmowania z urzędów materiałów zaopatrzonych w odpowiedni aparat ewidencyjno-informacyjny i gotowych do udostępniania. Widoczne jest działanie zmierzające do rozbudowy oraz bieżącej aktualizacji, a także dbanie o kompletność komputerowych baz danych. Dąży się również do zaprojektowania sformalizowanego języka informacyjno-wyszukiwawczego dla opisu rzeczowego materiałów archiwalnych i prezentacji języka w postaci kartoteki haseł wzorcowych na potrzeby systemu zintegrowanego. Na tendencje rozwojowe informacji archiwalnej wskazują również: dostęp do zagranicznych serwisów informacji archiwalnej oraz rozwijanie współpracy w celu wymiany informacji, organizacja oraz udział w zebraniach i konferencjach, wymiana wiedzy i doświadczeń w zakresie informacji archiwalnej

¹⁹ B. SOSIŃSKA-KALATA: *Język informacyjno-wyszukiwawczy jako narzędzie organizacji wiedzy*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2001, nr 2 (78), s. 28—42.

w skali międzynarodowej, ponadto swobodny dostęp do baz danych przez Internet oraz sprzyjanie budowaniu struktury społeczeństwa informacyjnego, rozwiązanie kwestii wiarygodności dokumentów elektronicznych — badania nad trwałością elektronicznych nośników informacji w aspekcie ich przyjęcia w archiwistyce, jako równoważnych z materiałami piśmienniczymi, a także przejmowanie ich z urzędów na wieczyste przechowywanie przez archiwa historyczne.

Całość pracy składa się z pięciu rozdziałów, w których podejmowano i omawiano kolejno wiele problemów badawczych. Podczas prowadzenia badań stosowano metody i narzędzia badawcze właściwe naukom społecznym. Jerzy Ratajewski wskazywał na fakt, że najważniejszymi elementami i czynnikami sprawczymi w komunikacji naukowej i działalności informacyjnej są ludzie: twórcy informacji naukowych, pośrednicy w jej przekazywaniu i rozpowszechnianiu oraz odbiorcy²⁰. Badając system informacji archiwalnej w Polsce, nie pominięto również zachowań społecznych warunkujących funkcjonowanie tego systemu. Rozdział pierwszy rozpoczyna się od przybliżenia historii informacji archiwalnej — społeczna rola archiwów została bowiem dostrzeżona już w starożytności. Początki archiwów opisano przy wykorzystaniu wielu źródeł książkowych i artykułów z czasopism, z zastosowaniem metody analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metody historyczno-porównawczej. Autorka opierała się głównie na pracach badawczych o charakterze przeglądowym. W kolejnych rozdziałach dokonano analizy porównawczej systemów informacyjno-wyszukiwawczych ze szczególnym uwzględnieniem systemu informacji archiwalnej. Struktura organizacyjno-funkcjonalna systemu informacji archiwalnej jest przedmiotem rozdziału drugiego pracy. Przy omawianiu tej tematyki posłużono się badaniami literaturowymi, a także metodami badań systemowych oraz obserwacją bezpośrednią. Opisano takie elementy systemu informacji archiwalnej, jak: zasób informacyjny archiwów, organizacja nadzoru nad powiększającym się zasobem, pomoce i narzędzia informacyjne sto-

²⁰ J. RATAJEWSKI: *Wybrane problemy metodologiczne informologii nauki (informacji naukowej)*. Katowice 1994, s. 94.

sowane w systemie informacji archiwalnej. Duże znaczenie w tych rozważaniach miały doświadczenia zdobyte przez Autorkę podczas pracy w Archiwum Państwowym w Katowicach w Oddziale Udostępniania i Informacji Naukowej (w latach 2003—2006). Dokonano również analizy krytycznej istniejących pomocy archiwalnych ze wskazaniem na konieczne zmiany w tym zakresie. Rozdział ten kończy omówienie problematyki infrastruktury informacyjnej archiwów w globalnej gospodarce. W trzecim rozdziale zebrano i opracowano materiały przy zastosowaniu metody analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metody socjologicznej — głównie obserwacji. Zbadano działania użytkowników w systemie informacji archiwalnej oraz rolę archiwistów w komunikacji naukowej, zachodzącej przede wszystkim przy udostępnianiu materiałów archiwalnych. Rozdział czwarty obejmuje standardy i metody opracowywania dokumentacji archiwalnej. Współczesne problemy informacji archiwalnej są przede wszystkim przedmiotem uwagi archiwów państwowych, zarówno na poziomie teoretycznym, jak i praktycznym. Archiwa państwowe są gwarantem utrzymania odpowiedniej jakości informacji. Stąd też omówiona została metodyka opracowania zbiorów archiwalnych i dotychczasowa działalność informacyjna archiwów, w tym bazy danych stosowane w archiwach państwowych. Przygotowano również rozdziały, które przybliżają problematykę standardu opisu materiałów archiwalnych, opierając się w tym zakresie na istniejących źródłach.

Książka ma charakter interdyscyplinarny, omawia zagadnienia wchodzące w zakres nauki o informacji oraz archiwistyki. Archiwisci stosują w swych badaniach metody obserwacji dla uchwycenia zachodzących zmian, dotyczących kancelarii, jej kompetencji, i roli w zakładzie pracy²¹. Praca administracyjna wymaga ciągłego tworzenia nowych narzędzi i metod działania przy wytwarzaniu różnego rodzaju dokumentów. Przeprowadzenie obserwacji w czasie pisania pracy nie byłoby możliwe, gdyby nie praca zawodowa autorki w Archiwum Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, którą rozpoczęła w roku 2006. Autorka przeprowadziła bezpośrednie ob-

²¹ S. NAWROCKI: *Metodologia badań archiwalnych*. W: *Metodologia bibliotekoznawstwa i nauki o informacji naukowej*. Red. S. KUBIAK. Poznań 1976, s. 83.

serwacje systemu informacji archiwalnej w urzędzie. Wyniki tych badań zostały wykorzystane głównie w rozdziale piątym do ukazania sposobów nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym. Problematyka ta jest również określana mianem zarządzania dokumentacją.

W całej pracy korzystano z wielu źródeł internetowych, stosując do nich odpowiednie przypisy. Na końcu rozprawy zamieszczono indeks osobowy.

Książka kierowana jest do czytelników chcących zgłębić tajniki warsztatu pracy archiwisty. Studiowanie zagadnień informacji archiwalnej wymaga zapoznania się z każdym z pięciu rozdziałów pracy. Ich lektura dostarczy wiedzy na etapie nauki archiwistyki i może być pomocna w podejmowaniu zadań praktycznych we współczesnych archiwach, zwłaszcza jeśli chodzi o przygotowanie profesjonalnych narzędzi informacyjnych dla użytkowników archiwów. W analizie systemu informacji archiwalnej w Polsce znaleźć można wiele analogii do innych systemów informacyjnych — dzięki temu książka stanowi uzupełnienie wiedzy w takich dziedzinach, jak informacja naukowa i bibliotekoznawstwo oraz archiwistyka.

Autorka ma świadomość, że przedstawiona praca nie wyczerpuje w pełni rozległej problematyki funkcjonowania systemu informacji archiwalnej, zwłaszcza w kontekście nowych problemów związanych z zastosowaniem archiwizacji dokumentów elektronicznych. Szybkie tempo rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych w świecie przyczynia się do głębokich zmian w strukturze i znaczeniu dokumentu. Nowoczesny system zarządzania dokumentami elektronicznymi w Polsce na etapie pisania książki był dopiero w fazie testowania. Omówienie wszystkich nowych możliwości i rozwiązań w zakresie budowy systemu działającego wyłącznie w oparciu o dokumenty elektroniczne będzie przedmiotem kolejnych publikacji autorki.

Indeks osobowy

A

Adamczewski Piotr 156, 167
Adamus Justyna 12, 167
Andrukiewicz Elżbieta 12, 167

B

Babik Wiesław 85, 169
Bangemann Martin 46, 167
Barczak Henryk 9, 10, 19, 21, 31, 55,
167
Bednarek-Michalska Bożena 49, 168
Bielecka Janina 79, 168
Bojar Bożenna 9, 53, 56, 57, 109, 153,
168
Borodij Eugeniusz 74, 168
Budka Włodzimierz 79, 168

C

Chmielewska-Gorczyca Ewa 86, 168
Czumak-Bieniecka Anna 35, 173

D

Daniłowicz Czesław 95, 172
Daszkiewicz Maria 49, 168
Degen Robert 11, 137, 169, 170

Dembowska Maria 110, 173
Długosz Jan 19
Dryzek Halina 28, 43, 168

F

Frycie Stanisław 88, 172

G

Geyser E.P. 96, 168
Goban-Klas Tomasz 47, 168
Goliński Michał 47, 168
Gołembowski Maciej 10, 55, 62, 63,
65, 67, 68, 70, 76, 78, 79, 91, 92, 117,
118, 168
Górski Adam 34, 39, 43, 168
Górski Stanisław 19
Grabowska Marta 47, 169
Gromek Andrzej 34, 168
Groues Henri 127
Grygier Tadeusz 64, 75, 139, 140, 141,
143, 144, 146, 169

H

Haber Lesław Henryk 47, 168
Howorka Bolesław 42, 169

K

Kaniowska-Lewańska Izabela 88, 172
Kiełbicka Aniela 30, 169
Kisiłowska Małgorzata 85, 172
Klubiński Andrzej 159, 168
Kolankowski Zygmunt 31, 32, 169
Konarski Kazimierz 18, 23, 24, 79, 170
Kroll Bohdan 9, 55—57, 102, 115, 170
Kromer Marcin 19
Kubiak Stanisław 15, 171
Kulikowski Juliusz Lech 37

L

Laszuk Anna 12, 30, 120, 132, 136, 137,
170, 171

Ł

Łaborewicz Ireneusz 146, 171
Łaski Jan 19
Łopaciński Wincenty 23

M

Maciejewska Wanda 7, 55, 142, 172
Makówka Agnieszka 30, 171
Manteuffel Tadeusz 145, 171
Matelski Dariusz 21, 173
Mynarski Stefan 54, 171

N

Nałęcz Daria 12, 99, 132, 159, 167, 176
Nawrocki Stanisław 9, 10, 15, 19, 20,
23, 55, 72, 74, 98, 120, 167, 171, 172
Nicholas David 85, 86, 93, 94, 172
Nowosad Tadeusz 46, 48, 172

O

Oleński Józef 80—82, 172

P

Paczkowski Józef 22
Pańków Stanisława 20, 78, 172
Papuzińska Joanna 88, 89, 172
Pierre Abbe 127
Pietruch-Reizes Diana 43, 46, 49, 85,
169, 171, 172
Pindlowa Wanda 164, 172
Pomykalski Andrzej 93, 172
Popow Anna 9, 172
Przastek-Samokowa Maria 47, 172
Przelaskowski Ryszard 24, 76, 172
Pustuła Zbigniew 146, 172

R

Radtke Irena 71, 73, 173
Ratajewski Jerzy 14, 173
Robótka Halina 11, 17, 18, 132, 137, 169,
170, 173
Rosowska Ewa 26, 99, 115, 129, 134,
167, 174, 175, 177, 178
Ryszewski Bohdan 11, 17, 18, 45, 72,
121, 129—131, 169, 170, 173

S

Schmidt Kazimierz 12, 141, 173
Siemieński Józef 23
Sienkiewicz Piotr 47, 168
Sorensen Jan 37
Sosińska-Kalata Barbara 13, 47, 172
Stefaniak Barbara 46, 172
Stocking William 128, 173
Straszyński Władysław 141, 173
Sułkowska-Kurasiowa Irena 126
Surdyk Marian 35, 173
Sylwestrzak Wojciech 160, 174
Szwalbe Jerzy 93, 174

Ś

Ścibor Eugeniusz 28, 43, 108, 118, 153,
168, 174

T

Tarakanowska Maria 26, 99, 115, 134,
174, 177, 178

Tomczak Adam 17, 22, 23, 26, 173, 174

U

Usherwood Bob 102, 176

W

Wajs Hubert 12, 121, 122, 126, 167, 169,
174

Walichnowski Tadeusz 33, 174

Włodarska Celina 9, 55, 167, 174

Wojciechowski Jacek 86, 88—90, 174

Woźniak Jadwiga 85, 155, 165, 168, 172,
174

Woźniakowa Maria 126

Wyczańska Kazimiera 9, 87, 174

Z

Zacher Lech W. 47, 173

Zamoyski Jan 19

Zygmunt August 19

Ż

Żmigrodzki Zbigniew 85, 169

Justyna Adamus-Kowalska

The system of archive information in Poland History, infrastructure, standards and methods

Summary

The book *The system of archive information in Poland. History, infrastructure, standards and methods* covers the issues constituting the information science and archive studies. Archive information is an especially important area of interest for both disciplines. Archives play an important role in the world of science and information, and guarantee the storage of documents for a long period of time. Archive studies use the achievements of the information science for creating the workshops of an archive work, mainly for designing archive aids. The system of archive information was formed in order to provide the appropriate ways of gathering and storing as well as making archive materials available. In the very system the documentation has to maintain its reliability, duration in time, availability and secrecy, where necessary. The aim of the archive is to maintain authentic and authenticated information with its context to be able to use the appropriate information for particular purposes. In order to interpret documents, as early as at the stage of historical studies, one needs knowledge. Archives, as the institutions of culture and science, guard historical knowledge, prepare well-processed information on archive materials to make searching of the documents fast and easy.

The book consists of five chapters. Chapter one starts from bringing the history of archive information closer. A social role of archives was noticed as early as in the Ancient times. The very chapter introduces the development of archives from time immemorial, the functioning of archives in the Polish People's Republic and the formation of the Subsystem of Archive Information as an element of the National System of Science, Technology and Organization Information. The next stage of the formation of the system of archive information was after 1989 when the informational network of archives developed. The next chapter thoroughly describes the organizational-functional structure of the system of archive information. Such elements of the system of archive information as the informational resource of archives, organization of the supervision over an increasing resource, informational aids and tools used in the system of archive information were discussed. A critical

analysis of existing archive aids, with an emphasis on necessary changes in this field, was conducted. This chapter finishes with a discussion on the subject-matter of the informational infrastructure of archives in a global economy. Chapter three examines the actions of the users in the system of archive information, as well as the role of archivists in the scientific communication to be observed especially when making archive materials available. Chapter four covers standards and methods of preparing archive documentation. Contemporary problems of archive information are above all the subject of the activity of national archives, both at the theoretical and practical level. National archives guarantee the maintenance of the proper quality information. Thus, the methodology of preparing archive and the informational activity of archives so far, including database used in national archives were discussed. Also, the chapters bringing the issue of the standard description of archive materials were prepared. Chapter five illustrates the system of archive information from the point of view of a supervision over an increasing archive resource. The very problem is also referred to as managing documentation and its main aim is to use the classification. The very chapter closes with a discussion of changes happening in the office staff and its competences in the context of informatisation of public administration. Administrative work requires a constant formation of new tools and methods of management when creating different types of documents, which is not uninfluential on the shape of the system of archive information.

Юстына Адамус-Ковальска

Система архивной информации в Польше История, инфраструктура, стандарты и методы

Резюме

Книга *Система архивной информации в Польше. История, инфраструктура, стандарты и методы* поднимает вопросы, входящие в область науки об информации, а также архивистики. Архивная информация привлекает особенный интерес для исследователей обеих дисциплин. Архивы занимают важное место в мире науки и информации, являясь гарантом хранения документации длительное время. Архивистика использует достижения науки об информации для создания мастерской архивной работы, в том числе главным образом для проектирования архивной помощи. Система архивной информации была образована с целью обеспечения надлежащих способов накопления и хранения, а также выдачи архивных материалов. В этой системе документация должна сохранять свою достоверность, постоянство во времени, доступность, а там, где это необходимо – конфиденциальность. Задачей архива является сохранение подлинной и способной быть проверенной информации вместе с ее контекстом так, чтобы возможно было использование соответствующей информации в определенных целях. Для интерпретации документов, уже на этапе исторических исследований, требуются знания. Архивы как элементы культуры и науки стоят на страже исторических знаний, подготавливают определенным образом переработанные сведения об архивных материалах с целью быстрого и легкого поиска документов.

Книга состоит из пяти глав. Первая из них приближает историю архивной информации. Подчеркивается, что общественная роль архивов была замечена уже в древности. В этой главе представлено развитие архивов с самых давних времен вплоть до функционирования архивов в ПНР и создание Подсистемы архивной информации как элемента Общепольской системы научной, технической и организационной информации (SINTO). Очередной этап создания системы архивной информации приходится на период после 1989 года, когда стала развиваться информативная сеть архивов. В следующей главе подробно

показана организационно-функциональная структура системы архивной информации. Внимание уделяется таким элементам системы архивной информации, как: информативные ресурсы архивов, организация надзора над возрастающими запасами, информативная помощь и инструменты, используемые в системе архивной информации. Был сделан критический анализ существующей архивной помощи, с указанием на необходимые изменения в этой области. Данная глава завершается рассмотрением проблематики информативной инфраструктуры архивов в глобальной экономике. В третьей главе были изучены действия пользователей в системе архивной информации, а также роль архивистов в научной коммуникации, проявляющейся, в частности, при выдаче архивных материалов. Четвертая глава содержит анализ стандартов и методов разработки архивной документации. Современные проблемы архивной информации являются прежде всего предметом деятельности государственных архивов, как на теоретическом, так и на практическом уровнях. Государственные архивы гарантируют удержание качественной информации, в связи с чем была представлена методика разработки архивных собраний и предыдущая информативная деятельность архивов, в том числе базы данных, используемые в государственных архивах. Кроме того, подготовлены части монографии, которые приближают проблематику стандарта описания архивных материалов. В последней главе система архивной информации рассматривается с точки зрения надзора над возрастающим архивным запасом. Эта проблематика определяется также как управление документацией, а ее главным аспектом является использование классификации. Глава заканчивается обсуждением перемен, происходящих в канцелярии и в области ее компетенции в контексте информатизации государственной администрации. Административная работа требует постоянного создания нового инструментария и методов управления, необходимых для возникновения документов разного рода, что не остается без влияния на форму системы архивной информации.

Justyna Adamus-Kowalska

Le système de l'information d'archives en Pologne Histoire, infrastructure, standards et méthodes

Résumé

Le livre *Le système de l'information d'archives en Pologne. Histoire, infrastructure, standards et méthodes* embrasse le domaine de la science de l'information et de l'archivistique. L'information d'archives est un objet de recherches particulièrement important de ces deux disciplines. Les archives occupent une place importante dans le monde de la science et de l'information, elles garantissent le stockage de l'information dans une longue période. L'archivistique bénéficie de l'acquis de la science de l'information pour créer des méthodes du travail d'archives, et en particulier pour faire des instruments de recherche. Le système d'information d'archives a été élaboré pour garantir de bonnes méthodes de rassembler, de stocker, et ensuite de rendre accessible des matériaux. Dans ce système l'information doit garder sa crédibilité, durabilité dans le temps, accessibilité, et, si c'est nécessaire, confidentialité. Le but des archives est de conserver des informations authentiques et certifiables, dotées du contexte, pour que l'application des informations appropriés aux buts déterminés soit possible. Pour interpréter des documents au niveau des recherches historiques il faut avoir un savoir précis. Les archives comme institutions de la culture et de la science protègent le savoir historique, préparent des informations sur le contenu d'archives pour que la recherche des documents soit facile et rapide.

Le livre se compose de cinq chapitres. Le premier chapitre ouvre par un esquisse sur l'histoire de l'information d'archives. Le rôle social des archives a été appréciée déjà dans l'Antiquité. Dans cette partie l'auteur présente le développement des archives dès ses débuts jusqu'à leur fonctionnement au République populaire de Pologne et la construction du Sous-système de l'Information d'Archives comme élément du Système National de l'Information Scientifique, Technique et Organisatrice (SINTO). L'étape suivante de construction du système de l'information d'archives embrasse la période après l'an 1989, quand le réseau informatif d'archives a été développé. Dans le chapitre suivant l'auteur décrit avec précision

la structure fonctionnelle du système d'organisation des archives. L'auteur présente des éléments du système d'organisation des archives suivants : fonds des archives, organisation de la surveillance sur un fonds grandissant, instruments de recherche et outils informatiques employés dans le système d'organisation des archives. L'auteur entreprend une analyse critique des instruments de recherche existant, en proposant des changements nécessaires dans ce domaine. Ce chapitre achève par une présentation de la problématique de l'infrastructure informative des archives dans l'économie globale. Dans le troisième chapitre l'auteur examine des actions des utilisateurs dans le système d'information d'archives et le rôle des archivistes dans la communication scientifique, surtout lorsqu'il est question de donner accès aux matériaux d'archives. Le quatrième chapitre englobe des standards et des méthodes d'élaboration de la documentation technique. Les archives nationales s'occupent avant tout des problèmes contemporains de l'information d'archives, aussi bien au niveau théorique que pratique. Les archives nationales sont un garant de la qualité satisfaisante des informations. C'est pourquoi l'auteur examine la méthodologie d'organiser des fonds d'archives et leur activité informative actuelle, y compris des bases de données, utilisées dans les archives nationales. Les chapitres suivants comprennent des standards de la description des matériaux d'archives. Dans le cinquième chapitre l'auteur décrit le problème de la surveillance sur un fonds grandissant dans le système de l'information d'archives. Cette problématique est appelée également la gestion de la documentation ; elle repose sur l'application de la classification. Ce chapitre finit par la présentation des changements du secrétariat, et de ses compétences, dans le contexte d'informatisation de l'administration publique. Le travail administratif exige la création de nouveaux outils et des méthodes de gestion dans la production de différents types de documents ce qui ne reste pas sans influence sur la forme du système d'informations d'archives.

**Cena 14 zł
(+ VAT)**

**ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2358-9**